

Familiebilleder

af højskolelærer
Jørgen-Bent Kistorp

Henning Carlsens FAMILIEBILLEDER har som dokumentarfilm det hele – et brillant iagttagelsesmateriale som debatoplæg, en »ny stil« inden for det dokumentariske (ikke så ny endda for kenderne, men fred være med dem) og en smukt disciplineret, bunden menneskelig varme i forholdet til sit emne.

Kun skulle den have heddet noget andet og mere præcist end FAMILIEBILLEDER, for den handler i grunden kun om far-mor-børn-problemerne som de gestalter sig på en storby-baggrund mellem 10-18-årige unge og deres forældre-generation. Det hele fortæller om familien i snævraste byforstand, som biologisk-social unit, og i det landlege Danmark vil man med god ret spørge, hvor slægten er blevet af – onkler, tanter og næstsøskende-børn – for slet ikke at tale om dem på aftægt eller på alderdomshjemmet, bedste! – og dem på kirkegården – er de virkelig allesammen blevet meldt ud af familien? Carlsens svar må blive: Ja, det er de, i et storbymiljø. Dem på kirkegården, de ligger der godt nok – men alle de andre ser man kun til jul, og når der er konfirmation i familien . . .

Jamen, børnenes og de unges viden om tilværelsen bliver da fattigere, når bedsteforældrene ikke er med mere som en virksom faktor – når alderdommens undertiden mærkeligt lange blik på livet og dets tilskikkelser ikke kendes, og når de gamles lidt sprukne, kontaktsøgende snakkesalighed forstummer . . . Ja, det bliver fattigere, det er blevet fattigere allerede, men en 2^{1/2} værelses kan nu en gang ikke danne ramme om en 3-generations situation. Børnene har i byerne i dag kun de jævnaldrende og forældre-generationen at omgås og lære af. Det er Henning Carlsens for så vidt korrekte udgangspunkt i FAMILIEBILLEDER.

Og nu stilen, den ny stil, der ikke er så ny endda, living camera kalder man det vist, og der er vel til dato lavet en halv snes danske kortfilm på den led . . . Der er ingen fortæller eller speaker, ingen behagelig skuespiller – eller radiostemme, som griber ordnende ind i tilværelsens uløselige modsigelser og hjælpeløse bekendelser – det er stoffet selv, der taler, en ny doku-

mentarisme. Bag det hele mærkes en organisator og en udspørger, men han høres ikke filmen igennem, de 29 minutter den varer. Det er en ny definition af kortfilmmanden, vi står overfor. Han kan ikke bare se og høre, som hidtil, han kan ikke blot finde frem til de rigtige typer og stille dem de rigtige spørgsmål, han kan berøve sig selv talens brug og kommer alligevel til orde, så man mærker ham og hans intention gennem selve det materiale han lægger frem. Hans ordnende eller redigerende magt over stoffet er ikke blevet mindre end før, tværtimod, tilskueren skal kigge ham i kortene som aldrig før, han sidder jo dér og leger lille Vorherre i sit forhold til dem, der har lagt ansigt og stemme og liv til det, han præsenterer for os. Vi har som tilskuere kun vores opmærksomhed, vores skarpsindighed og vores gehør for andre mennesker at gå efter i vores forsøg på at finde frem til det, vi tør tage som sandhed og virkelighed i det, vi ser og hører.

Læg mærke til, at de svarende øjne aldrig strejfer over i retning af kameraet – igen i modsætning til radio og TV! Det føles meget stærkt, at der en meter eller to ved siden af kameraet sidder en udspørger, som holder de svarende fast på opmærksomhedsmæssigt; der er grund til at tage dette som symptom på, at også tilskueren skal passe på ham Carlsen. Han er også ude på at holde os fast på noget, og han redigerer sit stof – hvad har han gjort ved den virkelighed, og hvad vil han os i det hele taget?

Der må ikke være nogen tvivl om, at dette er sagt til styrmand Carlsens pris, og som bevis på, at hans FAMILIEBILLEDER er et overbevisende eksempel på en pædagogisk værdifuld ny stil i dokumentarismen . . . Hvis der blev ofret bare en brøkdel af den skarpsindighed, der nu ofres på krydsord, whist og ludo, på ny film, ny lyrik og ny musik, så ville megen snak om uforståelighed og sværttilgængelighed forstumme nok så brat!

<i>Producent:</i>	Statens Filmcentral for Dansk Kulturfilm og Socialpolitisk Forening
<i>Instruktion og klipping:</i>	Henning Carlsen
<i>Kamera:</i>	Henning Kristiansen
<i>Distribution:</i>	Statens Filmcentral
<i>Version:</i>	16 mm sort/hvid
<i>Spilletid:</i>	29 minutter

Filmens kompositoriske princip er en række parallelle spørgsmål til otte-ni mennesker – og nogle af spørgsmålene er ikke engang rigtige spørgsmål, men bare trigger-words: Familie (hvad vil det sige i 1960'erne?), kontaktproblemer (mellem forældre og børn), pengenes rolle, uddannelse, fritiden, seksualoplysning (eller ej!) o.s.v. Der er ingen originale spørgsmål imellem, men til gengæld er der originale svar, som fortæller noget om de svarende, man lærer dem at kende, så man er ved at tro, man har mødt dem i virkeligheden. Det til trods for, at svarene er strimlet op på langs, sådan at vi får de enkeltes svar på de forskellige spørgsmål bundtet sammen efter emne. Det virker, som om Henning Carlsen har arbejdet halvvejs radiofonisk, for en del af den autentiske mennesketale, man hører, er illustreret med stumskud, der går bag om det, der siges, illustrerer det eller modsiger det, ironisk, faktisk eller følt.

Denne »ny stil« virker stadig ny på mig, og hvad mere er: Den synes mig at være pædagogisk værdifuld og menneskeligt og kunstnerisk spændende som ingen kortfilm-stil hidtil har været det. Jeg er så træt af disse speakerkommentarer, hvor man altid kan mærke, at de er lavet med den nyeste statistik i den anden hånd! Dette er anderledes, her er det mennesker, der siger noget. Hvad er det de siger? – det kan en gang imellem være svært at høre for de taler dansk, in casu københavnsk de fleste af dem – hvem er de, de mennesker, der siger noget – og hvad er det, ham Carlsen er ude på i sin redaktion af det, de siger, hvad har han skåret bort?

FAMILIEBILLEDER rejser spørgsmål i stedet for at give pjat-autoritative svar. Det er det, der gør den væsentlig.

Filmens personer er tre repræsentanter for den unge generation, den mellem 16 og 20. Så er der en ungkarl, formentlig omkring de 40, mærkeligt uden for familieløbet. Og fem repræsentanter for forældregenerationen, deriblandt en barnløs kvinde, mennesker mellem de 35 og 50. Er dette udvalg typisk? Er det, de siger, repræsentativt nok til, at man tør tage det for sociologisk førstehåndsmateriale – ja, til at man overhovedet tør lægge noget i det, bruge det til noget?

Mit svar er ja, men det er formodentlig behæftet med en miljøindsnævring, som nogenlunde svarer til Henning Carlsens. Og så er vi objektivt talt lige vidt! Der er kort sagt ikke andet for end at se filmen og undersøge, hvad man kan bruge den til! Brugbar er den under alle omstændigheder.

For at begynde med den unge generation: Der er en dreng, der står og gemmer sig bag ved et hushjørne, hver gang vi ser ham, kun det halve ansigt. En forstads-dreng, fra gode københavnske kår, men mærkeligt anspændt og nervøs. Han kom ikke i gymnasiet efter 2. real, men måske kommer han det efter 3.

Han håber det, og det ville være en sejr over en far, der kan eller tror at kunne det hele, samtalens mulighed mellem far og søn findes tilsyneladende ikke, »diskutere, det er noget man skal lade være med«, se de nervøse trækninger i nederste halvdel af drengens ansigt! Er faderen da et bæst, eller er drengen bare indrettet med et væsentligt lavere oktantal end faderen er, slægter han moderen på, eller hvad? Eller er den borgerlige familiesituation i bund og grund umulig, skal der komme nogen i klemme i den? Næe, ikke nødvendigvis, for der sidder en rækkehus-pige i et sofahjørne, og hun er levende, åben, udadgående – eller rettere: hun bliver det mer og mer, hver gang vi ser hende, for i starten er hun lidt trykket af kameraet og situationen. Hun er ikke køn, bare sød og levende, stor, bred gaminmund, der siger kloge ting og taler sandt – man aner bag om hende en familie, hvor man kan skændes festligt, alle føler det er i orden sådan. En harmonisk teenager, der risikerer at ende som et levende, modent menneske! En højskole- eller gymnasiepige, når de er bedst!

Så er der ham drengen på kaffebaren – næsten for gammel til at lade sig kalde dreng mere, han må være 19 eller 20 år gammel. Han er stilsikker i miljøet, ingetogen, følelsesmæssigt ikke så lidt af en musling, men i stand til at udtrykke sig alligevel, for der er godt skjulte nerver under huden, men det lader man sig jo ikke mærke med. Nej, ingen grund til at have økonomisk ondt af hans gamle, de har deres 625 om ugen (overenskomstregulér, for filmen er fra 64!), de arbejder begge to. Det sker, at han er hjemme og ser fjernsyn; når han ikke har nogen penge, altså . . . Piger, tja ikke lige for øjeblikket, men ellers er det noget, man har, ingen problemer dér. Han har hele den lav-borgerlige mandsværdighed på sin side, det mærkes på ham, at der i hans egen kreds står respekt om ham, fortjent. Den slags stolthed er ikke let at leve med. Uden at der siges noget om det, gætter man alligevel på, at det ender med en kraftig motorcykel og 110 km's fart ind i et ægteskab og rabat på den førstefødte. Han er en fin fyr, som kun livet kan skyde igennem. Men man skal måske være københavnerfødt for at kunne forstå ham.

Som et ejendommeligt mellemstykke står ungkarlen, ekstrapostbudet – livskunstner og biologisk lurepasser på een gang. Han hører forældregeneratio-

nen til, men er uforpligtet, også fordi han stiller meget små materielle krav til tilværelsen, og så behøver man jo da i vores, den såkaldte overbeskæftigelsestid ikke at gå på arbejde hver dag. Men er han fri, hvad er frihed? For ham er det ikke at dandere den, ikke at være uforpligtet – men at spille klaver! Han har godt og vel nået de sværhedsgrader, der åbner op ind til Chopin og Beethoven. Det sætter ham i stand til det menneskeligt sjældne: at kunne løfte mer end eet ben fra jorden samtidig – hvor mange kan det? Banalbegrebet lykke bliver til pjat, når man prøver at måle hans tilværelse med den alen, han er både/hverken i den sammenligning, som jo de fleste træller under.

»Kiek og oplyst, flittig og god, hæderlig borger, lykkelig«. Det er noget af det, der står på vestsiden af Frihedsstøtten, og hvis de ord passer på nogen i dag, så kunne det være den unge familiefader, erhverv ukendt, han er familiemenneske, men med en næsten fortrængt lystfisker i sig. Ung, sund, dygtig – af dem et samfund ikke kan få nok af, dem der kan og gør dagens arbejde. Konens udeerhvervsmuligheder var alvorlig på tale, da begge børn var kommet i børnehaven, men det blev der ikke noget af alligevel, han tjener stadig ene mand til fire menneskers underhold. Og han kan i grunden bedst lide det sådan, selv om de hverken har kunnet få til bil eller sommerhus, som de fleste jævnaldrende kolleger har det. Godt ægteskab eller gammelt forhærdet borgerdyd, eller måske blot et spil af omstændigheder? – Tidligere læste han i gennemsnit fire bøger om ugen, lånte på biblioteket, men nu, efter at de har fået TV, er han nede på under det halve. »At have til lidt mer end det nødvendigeste«, er vel blevet en slags livsmål for ham som for så mange – og mens han siger det, tilter kameraet ham med en håndbajer, han sidder med. Og da talen falder på børnenes seksualoplysning, indfanger det den enederste halvdel af en reproduktion af en kvindelig nøgenmodel, som hænger på væggen bag ham, veltalende kvindelår og skamhårenes sorte trekant. Men selv er han ordløs og hjælpeløs i det spørgsmål overfor børnene – sundt ordløs måske? – og han har i stedet på biblioteket lånt de bøger, som kan hjælpe børnene over den vanskelige sag . . .

I et altangangshus i et pænt kvarter en anden type borgerlighed af lidt ældre model – ingen håndbajere her! – faderen formentlig den ideelle 9-til-4 mand, moderen hjemmegående med støveklud, og en søn på 9-10 år. De har vist fået ham lidt sent. Det er en lun rede, han har sig, enebarnet, med forældre der har tid og kræfter til at være noget for ham – er hans risiko at vokse op overbeskyttet, gammelklog? Eller tænker man bare sådan, fordi

man egentlig er misundelig på ham? Moderens støvekludsmonolog er en partsforklaring der virker overbevisende, man bliver slået af overensstemmelse mellem livsstil og boligindretning. »Jeg kan slet ikke forstå dem, der har tid til at have et rigtigt arbejde ved siden af deres børn og mand og hjem« – det tror pokker, med alle de kringelkroge og nipsting, der skal støves af.

En kvinde i en overpolstret lænestol. Hun sidder med siden til, og der, hvor man ventede, hun skulle sige noget om børn, glider billedet ned på en siameserkat. Og så taler hun om al den »familie« og alle de mennesker, der om sommeren plejer at myldre ud til den kolonihave, de har . . . Alt for mange mennesker, siger hun husmoderligt bekymret, men hun har vel i grunden ikke andre end dem, der kommer. Det er måske overfortolket, det her, jeg var ikke opmærksom nok på dette tidspunkt af filmen, og man skal se den mindst to gange for at kunne verificere sine indtryk.

Men vaskeriejeren, da! Udlært snedkersvend som ung, vel sagtens i 30'ernes arbejdsledighedsperiode, men så slog han om og har nu i mange år sammen med konen haft et vaskeri og strygeri. Han står ved strygemaskinen, passer sit arbejde og tænker højt imens, en enetale, der næsten med vold brydes i stykker for at passe ind i den redaktionelle sammenhæng, tematisk opbygget som den er. Klog og sikker småborger i al sin begrænsning, en vel-disponeret og velfortalt historie om et par ægtefolk med fælles arbejde, ikke uden ufredelighed både i forretningen og hjemme, men noget der holdt, næsten historien om et københavns-mesterskab i ægteskab! Og manden fortæller med resterne af håndværkerzünftighed, mens han står der i profil og arbejder uforstyrreligt, har stået der i mange år med god tid til at tænke sig om, det mærkes nu i hans beretning. Der er lidt vanskeligheder med den 19-årige søn nu, noget med en pige, som han har en tendens til at overnatte hos, det er ægtefællerne ikke helt enige om, hvad de skal sige til. Og den gang, da han var en stor knægt, og da man som far måtte tage sig sammen til at fortælle ham noget om beplantningen – guddommelig fortalelse! Kun for at finde ud af, at det vidste knægten meget mer om end én selv . . .

Som niende og sidste en kvinde på baggrund af reolhylder fra gulv til loft – hun er forfinet næsten, men lidt syg at se til, alligevel varm på en smuk distant måde. Hun sidder med et håndarbejde, eller er det lappetøj, i alt fald klæder det hende, velbegavet og veluddannet som hun er, det høres på hver sætning, hun siger. Hun er oplyst både inde fra og ude fra, til det punkt, hvor hun er næsten gennemsigtig. Bøgerne bag hende er ikke

bogklubbøger! Åh, hvor man ønsker hende den trivsel og frodighed, som natur og optugtelse må have nægtet hende. Hun skulle have haft 12 børn, de havde været godt hjulpe, men hun slidt op! Mer end hun er! »Hvor var din stue fin, mor« i 1960'erne, læs Helge Rodes digt!

Mærkeligt, at man sidder her og skriver om dem som mennesker, man har kendt, men så frit, som om de nu var døde! De lever jo formentlig alle sammen, selv om det er som om celluloiden har gjort dem til allemandseje og på en vis måde slået dem ihjel ved at give dem part i et evigt liv! De er siden kommet i gymnasiet eller blevet gift, har opdaget en ny Chopinvals eller fået børnebørn, eller lønforhøjelse, hvad ved man . . . Undskyld til de ni mennesker, der er blevet én kære på grund af denne film, og mærkeligt nærværende på grund af Henning Carlsen!

Jørgen-Bent Kistorp.
(1967)

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

Denne pjeces, der er udgivet af Statens Filmcentral, udleveres gratis til brug i forbindelse med forevisning af filmen. – Henvendelser til Statens Filmcentrals hovedkontor, Vestergade 27, 1456 København K, eller Jyllandskontoret, Sønder allé 5, 8000 Århus C.